

مسئولیت حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده: شواهدی از حق الزحمه حسابرسی شرکت های دولتی

دکتر علی ذبیحی

استادیار گروه حسابداری، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران. (نویسنده مسئول).
azabihi95@yahoo.com

علی بیناییان

معاونت مالی و پشتیبانی شرکت برق منطقه ای مازندران و گلستان، دانشجوی دکتری حسابداری، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی،
ساری، ایران.

binayan02@gmail.com

چکیده

هزینه حسابرسی، از موضوعات مهمی است که ذهن صاحبکار و حسابرس را به خود مشغول می کند و باید درباره آن به روشنی مذاکره کنند. عوامل مختلفی می تواند بر هزینه حسابرسی مؤثر باشد از جمله این عوامل می توان به میزان وجه نقد نگهداری شده توسط شرکت ها دولتی و غیر دولتی و حتی شرکت های با رتبه بالا و پایین اشاره کرد در این مقاله، واکنش حسابرسان نسبت به میزان هزینه حسابرسی با توجه به میزان نگهداشت وجه نقد شرکت ها دولتی و غیر دولتی بررسی شده است. برای این منظور، داده های مورد نیاز این تحقیق از ۸۰ شرکت عضو بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۹ جمع آوری گردیده است. روش آماری مورد استفاده برای آزمون فرضیه رگرسیون چند متغیره (خطی) و استفاده از آزمون وونگ است که به بررسی رابطه بین مسئولیت حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده می پردازد. نتایج نشان میدهد که با ثابت نگه داشتن عوامل دیگر، بین نگهداشت وجه نقد و هزینه حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد و منعکس کننده این موضوع است که حسابرسان به سطوح مختلف نگهداشت وجه نقد شرکت های دولتی و غیر دولتی و حتی شرکت های با رتبه بالا و پایین واکنش نشان می دهند.

واژگان کلیدی: وجه نقد نگهداری شده شرکت های دولتی و شرکت های غیر دولتی، هزینه حسابرسی، وجه نقد نگهداری شده شرکت های با رتبه بالا و رتبه پایین.

مقدمه

اواخر دهه نود و اوایل هزاره جدید جهان شاهد بحران ها و رسوایی دو شرکت بزرگ انرون و وردکام و شرکت های کوچکتر بود. وقوع این رسوایی های مالی باعث نشانه رفتن انگشت اتهام به سوی حسابداری، گزارشگری مالی و حسابرسان این شرکت ها شد (علوی طبری، ۱۳۹۰). پیامد این نگرانی ها به شکل تغییرات بنیادین و گسترده در حوزه نظارت بر شرکت ها و بازار سرمایه نمود یافت که از آن جمله می توان به تفکر تقویت ساختار نظام راهبری شرکتی و قوانین و مقررات اشاره کرد. بر اساس قوانین و مقررات حاکم بر بازارهای اوراق بهادار، حسابرس و صاحبکار در قبال هر گونه زیان وارده به اشخاص ثالث به علت وجود اطلاعات گمراه کننده در صورت های مالی، مسئولیت مشترک دارند (والاس، ۱۳۹۰). از این رو، حسابرسان با توجه به مسئولیتی که حسابرسی صورت های مالی به آنها منتقل می کند، در تعیین حق الزحمه حسابرسی حساسیت بیشتری به خرج می دهند. همچنین محققان حسابرسی از دیرباز علاقه فراوانی در فهمیدن عوامل تعیین کننده حق الزحمه حسابرسی و چگونگی واکنش حسابرسان بر روندهای نو ظهور در بازار سرمایه داشته اند (گریفین و همکاران، ۲۰۱۰؛ گل و گودوین، ۲۰۱۰). از سوی دیگر، بیش از یک دهه است که وجه نقد نگهداری شده توسط شرکت ها، توجه زیادی را از جانب سرمایه گذاران، تحلیلگران و محققان به خود جلب کرده است

(بنجامین و همکاران، ۲۰۱۵). در حال حاضر، تصمیم گیری برای تعیین میزان ذخایر نقدی در شرکت ها به یکی از مسائل شایان توجه در ادبیات تأمین مالی تبدیل شده است (گرد و همکاران، ۱۳۹۴). اگرچه وجه نقد نگهداری شده در تاریخ ترازنامه، دارایی مهمی برای شرکت محسوب می شود، نگهداری بیش از اندازه آن می تواند نشانه ای از ناکارآمدی در تخصیص منابع باشد و هزینه های زیادی را بر شرکت تحمیل کند (بویاکر و همکاران، ۲۰۱۳). همچنین به دلیل مشکلات نمایندگی ممکن است مدیریت به دنبال نگهداشت وجه نقد به منظور پیگیری اقدامهای فرصت طلبانه ای باشد که لزوماً منطبق بر منافع سهامداران نیست، از جمله رشد شرکت به جای افزایش ارزش سهامداران (رضایی و همکاران، ۱۳۹۲). از تحولات اخیر، نیز به نظر می رسد که نارضایتی در میان سهامداران به علت انباشته شدن مقدار زیادی وجه نقد در شرکت ها در حال افزایش است. بنجامین و همکاران (۲۰۱۵) معتقدند که شناخت بهتر از نگهداشت وجه نقد و محتوای اطلاعاتی حق الزحمه حسابرسی، که انعکاسی از ریسک و دامنه حسابرسی است، می تواند مفید باشد. از آن جایی که مدرکی مبنی بر وجود ارتباط بین نگهداری وجه نقد و حق الزحمه حسابرسی در ادبیات حق الزحمه حسابرسی در ایران در دسترس نیست، همین موضوع انگیزه های برای انجام این تحقیق شد.

مبانی نظری تحقیق و پیشینه تحقیق

حق الزحمه حسابرسی، بر اساس بهای تمام شده خدمات به کار رفته در فرآیند حسابرسی به علاوه تخمینی از زیان های ناشی از مسئولیت حسابرس در برابر گزارش صادر شده، تعیین خواهد شد. اجرای این فرآیند در سه مرحله انجام می گیرد. مرحله اول، ارزیابی حسابرس از وقوع زیان آتی ناشی از قضاوت حسابرس که در آینده یک ذینفع، برای مثال سهامدار متحمل می شود. مرحله دوم، به کارگیری منابع در اجرای عملیات حسابرسی، برای مثال نیروی انسانی و در نهایت، تعیین قیمتی که هزینه حسابرسی را پوشش دهد (عبادی خورده بلاغ و نظری، ۱۳۹۳). حق الزحمه حسابرسی، منعکس کننده هزینه های اقتصادی حسابرسان کارآمد است. از منظر حسابرسی، حسابرسان به دنبال حداقل کردن کل هزینه ها از طریق تراز کردن هزینه های منابع خود (هزینه های انجام کار حسابرسی بیشتر) و زیان های آتی ناشی از بدهی قانونی می باشند. تلاش حسابرسی بیشتر، احتمال این را کاهش می دهد که حسابرسان متحمل زیان های بدهی شوند و حسابرس حجمی از کار حسابرسی ارائه می نماید که کل هزینه ها را حداقل می کند (کارسلو و همکاران، ۲۰۰۲). مطالعات زیادی از جمله (گرد و همکاران، ۱۳۹۴؛ طالب نیا و مهدوی، ۱۳۹۴؛ حساس یگانه و همکاران، ۱۳۹۰؛ فخاری و تقوی، ۱۳۸۸؛ آقایی و همکاران، ۱۳۸۸؛ بویاکری و همکاران، ۲۰۱۳؛ النجار، ۲۰۱۲؛ امان و همکاران، ۲۰۱۱؛ دنیس و سیبیلکوف، ۲۰۱۰؛ لی، ۲۰۰۹؛ بیتس و همکاران، ۲۰۰۹؛ گارسیا و همکاران، ۲۰۰۹؛ کلاسا و همکاران، ۲۰۰۹؛ هارفورد و همکاران، ۲۰۰۸؛ هان و کیو، ۲۰۰۶) در خصوص وجود و تعیین سطح وجه نقد مطلوب شرکت ها صورت پذیرفته است و اغلب آنها بر موازنه بین منافع و مخارج نگهداری وجه نقد با توجه به نظریه های مبادله ای و سلسله مراتبی تأکید کرده اند. مزیت عمده نگهداری وجه نقد در بازارهای سرمایه ناکارا، افزایش توانایی شرکت برای استفاده از فرصت های سرمایه گذاری ارزشمند و پرهیز از تأمین مالی خارجی گران قیمت است (گرد و همکاران، ۱۳۹۴). به نقل از ازکان و ازکان، (۲۰۰۴). بر اساس نظریه جریان وجه نقد آزاد، مدیران، انگیزه دارند که وجه نقد را انباشت کنند تا منابع تحت کنترل خود را افزایش دهند و بتوانند در زمینه تصمیم های سرمایه گذاری شرکت، از قدرت قضاوت و تشخیص بهره مند شوند. شرکت هایی ریسک بیشتری را تجربه می کنند که جریانهای نقدی آنها از نوسان بیشتری برخوردار است و در آینده برای پرداخت سود به سهامداران یا استفاده از فرصت های سرمایه گذاری با مشکلات نقدینگی روبه رو خواهند شد (کامیابی و همکاران، ۱۳۹۳). با وجود این، نگهداری وجه نقد هزینه هایی نیز در بر دارد. برای مثال، مدیران و سهامداران کنترل کننده ممکن است به منظور تعقیب اهدافی که منطبق بر اهداف شرکت نیست، انگیزه های برای نگهداری وجه

نقد داشته باشند. منافع شخصی مدیران ایجاب می کند وجه نقد زیادی نگهدارند. مدیران به جای بیشینه سازی ثروت سهامداران، به دنبال کسب قدرت و اعمال کنترل بر شرکت اند. آنها تلاش می کنند شرکت رشد کند؛ زیرا رشد شرکت ضمن افزایش منابع تحت کنترل مدیریت، قدرت مدیریت را نیز افزایش می دهد (گرد و همکاران، ۱۳۹۴). به نقل از رضایی و همکاران، (۱۳۹۲). بنابراین نگهداری وجوه نقدی می تواند موجب تضاد منافع بین مدیران و مالکان شرکت شود. در طول سال ها، دو بخش فعال در زمینه تحقیقات حسابرسی و مالی، عوامل تأثیرگذار در زمینه حق الزحمه حسابرسی و نگهداری وجه نقد شرکت را مورد پژوهش قرار داده اند. اگر چه این دو ادبیات غنی، بینش های مهمی را برای حق الزحمه حسابرسی و نگهداری وجه نقد به وجود آورده اند، اما ارتباط کهن بین این دو وجود دارد (بنجامین و همکاران، ۱۳۹۲). در هر حال، انجام این تحقیق شناخت ما را در خصوص واکنش حسابرسان به عنوان بخشی مهم در بازار مالی نسبت به افزایش نگرانی ها در مورد نگهداری وجه نقد بهبود می بخشد. در ادبیات حسابرسی، توجه به وجه نقد نگهداری شده توسط شرکت، اهمیت ویژه ای پیدا کرده است. مطالعه کیم و همکاران (۲۰۱۵) نشان می دهد که افزایش نظارت حسابرسان مستقل ارزش بازار وجه نقد نگهداری شده توسط شرکت را بهبود می بخشد. مدارک مبنی بر تلاش حسابرسی، همانگونه که با حق الزحمه حسابرسی در ارتباط با نگهداری وجه نقد منعکس می شود، توان حسابرسی را به عنوان ساز و کاری برای شناسایی هزینه های نمایندگی نگهداری وجه نقد روشن می کند و همزمان چشم اندازه ای مربوط به توصیف نگهداری وجه نقد برحسب هزینه های نمایندگی را گسترش می دهد (بنجامین و همکاران، ۲۰۱۵). بنجامین و همکاران (۲۰۱۵) معتقدند که شناخت بهتری از نگهداشت وجه نقد و محتوای اطلاعاتی حق الزحمه حسابرسی می تواند مفید باشد. زیرا انعکاسی از ریسک و دامنه حسابرسی است و نگهداری وجه نقد برای شرکت می تواند مانند یک شمشیر دو لبه عمل کند (آمان و همکاران، ۲۰۱۱). شواهد ارتباط بین تغییرات حق الزحمه حسابرسی و نگهداری وجه نقد نیز می تواند تأییدکننده و مکمل نظریه های مالی در مورد اهمیت نگهداری وجه نقد باشد (اوپلار و همکاران، ۱۹۹۹) بنجامین و همکاران (۲۰۱۵) معتقدند که حسابرسان در قیمت گذاری حق الزحمه حسابرسی، هزینه های نمایندگی نگهداشت وجه نقد را شناسایی و منعکس می کنند. آنها معتقدند که با تقاضای سهامداران برای حسابرسی باکیفیت بالا، نگهداری وجه نقد توسط شرکت ها کمتر می شود. حسابرسان مانند سهامداران در شرکت صاحبکار، تحت تأثیر نگهداشت وجه نقد در شرکت هستند. حسابرسان نگهداشت وجه نقد در شرکت را به عنوان عاملی در افزایش هزینه های نمایندگی در نظر گرفته و بر این اساس آن را در تعیین حق الزحمه خود منعکس می کنند (بنجامین و همکاران، ۲۰۱۵) زمانی که حسابرسان با شرایطی رو به رو می شوند که در آن هزینه های نمایندگی در طول دوره حسابرسی صورت های مالی بالاتر می رود، آنها احتمالاً خطر حسابرسی بالاتری را شناسایی کرده و در نتیجه تلاش بیشتری برای جلوگیری یا کاهش تحریف های مرتبط با مشکلات انتخاب نادرست، اعمال می کنند (هوپ و همکاران، ۲۰۱۲). فهمیدن نقش حسابرسان مستقل در کاهش هزینه های نمایندگی مرتبط با نگهداری وجه نقد مهم است (کیم و همکاران، ۲۰۱۵). خصوصاً در ارتباط با اینکه چگونه حق الزحمه حسابرسی می تواند با توجه به هزینه های نمایندگی نگهداری وجه نقد، تغییر کند. هزینه های نمایندگی در شرکت های با جریان وجه نقد آزاد بالاتر، بیشتر است (جنسن، ۱۹۸۶). زیرا در این شرکت ها مدیران قدرت و اختیار بیشتری دارند. به طور مشابه، منابع وجوه نقد مازادی نیز ایجاد کننده مشکلات نمایندگی است که در اختیار مدیریت است (پس از کنترل سایر عوامل مهم) و به سهامداران به عنوان سود سهام برگشت داده نمی شود (جنسن، ۱۹۸۶). مشکلاتی مثل افزایش مصرف منفعت طلبانه مدیران؛ برای مثال، تحقیق آنتا و مایر (۲۰۰۶) به خوبی نشان می دهد که مدیران چگونه از منافع سهامداران برای منافع خود بهره می برند، استفاده از وام های بی بهره، خانه های سازمانی و برگزاری مهمانی های پر هزینه از این موارد می باشد. این واقعیت وجود دارد که مدیران شرکت های سهامی بدون نظارت خاصی مزیت دسترسی به منابع وجه نقد را دارند و می توانند بیشتر از سایر دارایی ها از وجه نقد

برای منافع شخصی خود بهره برند و مشکلات نمایندگی را تشدید می کند (سان و همکاران، ۲۰۱۲) و سبب می شود حسابرسان بیشتر نگران وجوه نقد نگهداری شده در شرکت باشند. شرکت هایی که بیشتر در معرض تعقیب قانونی قرار دارند، وجه نقد بیشتری را به منظور مقابله با هزینه های آتی نگهداری می کنند. به علت خطر پیگیری های قانونی مشتری، شهرت و اعتبار حسابرس به طور غیر مستقیم در معرض خطر قرار می گیرد (دیفوند و ژانگ، ۲۰۱۴). در مقابل حسابرسان تلاش بیشتری در شرکت های با نگهداشت وجه نقد بالا به خرج می دهند (بنجامین و همکاران، ۲۰۱۵) اساساً خطر حسابرسی بیشتر، تلاش بیشتر حسابرسی را می طلبد که در نهایت منجر به افزایش حق الزحمه حسابرسی می شود. به طور خلاصه، ادبیات پژوهش نشان می دهد که مدیران به جای بیشینه سازی ثروت سهامداران، به دنبال کسب قدرت و اعمال کنترل بر شرکت هستند. از این رو، مدیران به منظور دستیابی به اهداف خود، که معمولاً منطبق بر اهداف سهامداران نیست، انگیزه دارند که وجه نقد بالایی را انباشت کنند. بنابراین نگهداشت وجه نقد می تواند موجب تضاد منافع بین مدیران و مالکان شود و هزینه های نمایندگی را افزایش دهد. با افزایش هزینه های نمایندگی، حسابرس به خاطر مسئولیتی تلاش خود را افزایش می دهد که حسابرسی صورت های مالی به او منتقل می کند. تلاش بیشتر حسابرس نیز حق الزحمه بیشتری می طلبد. در واقع حسابرسان مانند سهامداران در شرکت صاحبکار تحت تأثیر نگهداشت وجه نقد در شرکت هستند. حسابرسان نگهداشت وجه نقد در شرکت را به عنوان عاملی در افزایش هزینه های نمایندگی در نظر گرفته و بر این اساس آن را در تعیین حق الزحمه خود منعکس می کنند.

بنجامین و همکاران (۲۰۱۵) بر اساس تجزیه و تحلیل نمونه ای بزرگ از داده های مربوط به شرکت های ایالات متحده برای دوره ۲۰۰۰-۲۰۱۲، به شواهدی تجربی برای رابطه بین حق الزحمه حسابرسی و نگهداشت وجه نقد دست یافتند؛ آنها دریافتند که نگهداشت وجه نقد به طور مثبتی بر حق الزحمه حسابرسی تأثیر می گذارد که این موضوع با نظریه هزینه های نمایندگی توضیح داده می شود.

بوپاکر و همکاران (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان هیأت مدیره و نگه داشتن وجوه نقد به بررسی تأثیر عوامل هیأت مدیره، شامل دوگانگی، استقلال، دوره تصدی، نفوذ مدیرعامل و اندازه هیأت مدیره بر سطح نگهداشت وجوه نقد، پرداختند. نتایج پژوهش نشان دهنده این است که ویژگی های هیأت مدیره تأثیر مستقیم بر سطح نگهداشت وجوه نقد دارند. گریفین و لونت (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «حق الزحمه حسابرسی در زمان اخراج و استعفا: شواهد اضافی» نشان دادند که حق الزحمه حسابرسی با عواملی چون نوع گزارش حسابرسی، تغییر حسابرسی، نوع صنعت، نسبت جاری، تعداد بخش های واحد تجاری، اندازه صاحبکار رابطه ای معنی دار دارد.

بدارد و جانسون (۲۰۰۴) در بخشی از پژوهش های خود در مورد رابطه بین ریسک نظام راهبری با برنامه ریزی قیمت گذاری حسابرسان مستقل، مشاهده کردند که با وجود رفتارهای نامناسب مدیریت در گزارشگری مالی که به صورت ریسک راهبری شرکت در نظر گرفته شده بود، ساعات کار حسابرسی و نرخ حق الزحمه آن افزایش یافت، به عبارت دیگر، با افزایش ریسک راهبری (وجود ساز و کارهای نامناسب) حق الزحمه حسابرسی افزایش یافت.

تسو و همکاران (۲۰۰۱) ارتباط بین ساز و کارهای کنترلی و نظارت داخلی بنگاه و اثر آن را بر حق الزحمه حسابرسی بررسی کردند. آنها با بررسی ۶۵۰ شرکت هنگ کنگی، طی سه سال ۱۹۹۴-۱۹۹۶ به این نتیجه رسیدند که وجود هیأت مدیره مستقل به طور معنی داری با حق الزحمه کم حسابرسی رابطه دارد و این نشان می دهد هیأت مدیره مستقل از طریق کاهش هزینه های نمایندگی، اثر معناداری بر تعیین حق الزحمه حسابرسی دارد. حساس یگانه و همکاران (۱۳۹۴) ارتباط بین بیش اطمینانی مدیریت و حق الزحمه حسابرسی را برای دوره زمانی ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۲ بررسی نمودند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که بین بیش اطمینانی مدیریت و حق الزحمه حسابرسی، ارتباط منفی معناداری برقرار است.

ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی تأثیر ساختار مالکیت بر حق الزحمه حسابرسی و اظهار نظر حسابرسان مستقل در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. آنها با آزمون فرضیه های جداگانه پژوهش و با استفاده از رگرسیون چند متغیره به روش داده های ترکیبی برای ۶۹ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۰-۱۳۸۵ به این نتیجه رسیدند که بین مالکیت مدیریت با حق الزحمه حسابرسی و اظهار نظر مشروط حسابرسان رابطه معناداری وجود ندارد. خدادادی و همکاران (۱۳۹۳) تأثیر ساختار مالکیت بر حق الزحمه حسابرسی شرکت های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار دادند. پژوهش برای دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ با استفاده از الگوی رگرسیونی دادههای ترکیبی انجام گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که مالکیت نهادی و مالکیت مدیریت اثر معناداری بر حق الزحمه حسابرسی ندارند.

علوی طبری و همکاران، (۱۳۹۱) ارتباط بین جریان نقد آزاد و حق الزحمه حسابرسی را با توجه به فرصت های رشد، میزان سود تقسیمی و اهرم مالی، بررسی کردند. نتایج پژوهش نشان داد، حق الزحمه حسابرسی شرکت هایی که جریان نقد آزاد و فرصت های رشد آنها زیاد است، بیشتر از شرکت هایی است که جریان نقد آزاد آنها پایین، اما فرصت های رشد زیادی دارند. همچنین نتایج پژوهش آنها نشان داد، در شرکت های دارای جریان نقد آزاد و فرصت های رشد زیاد، با افزایش میزان بدهی ها، میانگین حق الزحمه حسابرسی افزایش می یابد.

خدادادی و حاجیزاده (۱۳۹۰) نیز در پژوهشی با عنوان نظریه نمایندگی و حق الزحمه حسابرسی مستقل: آزمون فرضیه جریانهای نقد آزاد، به بررسی تأثیر هزینه های نمایندگی ناشی از فرضیه جریانهای نقد آزاد بر حق الزحمه حسابرسی پرداختند. پژوهش برای دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۸ و به صورت الگوی رگرسیون داده های تلفیقی انجام گرفت و نتایج کلی آن مؤید وجود ارتباط مثبت و معنیدار بین هزینه های نمایندگی ناشی از جریان های نقد آزاد شرکت و حق الزحمه حسابرسی بود. همچنین شواهد نشان داد در شرکت های دارای جریان های نقدی آزاد زیاد، بین سطح بدهی و حق الزحمه حسابرسی، ارتباط مثبت و معنی دار و بین نسبت فرصت های رشد آتی و حق الزحمه حسابرسی، ارتباط منفی و معنی دار وجود دارد.

موسوی و داروغه حضرتی (۱۳۹۰)، رابطه حق الزحمه حسابرسی و جریان نقدی آزاد را بررسی نمودند. پژوهش برای دوره زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۷ با استفاده از مدل رگرسیون چند متغیره انجام گرفت، نتایج پژوهش آنها نشان داد که شرکت های با جریان نقد آزاد بالا، دارای حق الزحمه حسابرسی بیشتر هستند.

رجبی و محمدی خشوئی (۱۳۸۷)، به بررسی رابطه بین هزینه های نمایندگی و قیمت گذاری خدمات حسابرسی پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که بین متغیرهای متوسط مجموع دارایی ها و درآمدهای عملیاتی، درصد سهم اولین سهامدار عمده، پایان سال مالی و نوع حسابرسی، به عنوان شاخص های هزینه نمایندگی، با قیمت گذاری خدمات حسابرسی، رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه های تحقیق

فرضیه اول: رابطه بین هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده شرکت های دولتی معنی دار است.
فرضیه دوم: رابطه بین هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده شرکت های غیر دولتی معنی دار است.
فرضیه سوم: توان تبیین ارتباط هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده شرکت های دولتی و غیر دولتی متفاوت است.

فرضیه چهارم: رابطه بین هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده در شرکت های با رتبه بالا معنی دار است.
فرضیه پنجم: رابطه بین هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده شرکت های با رتبه پایین معنی دار است.
فرضیه ششم: توان تبیین ارتباط هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده در سطوح مختلف افشا متفاوت است.

جامعه آماری و انتخاب نمونه

داده ها از منابع ثانویه با بررسی گزارش های سالانه شرکت های ذکر شده در بازار بورس و اوراق بهادار تهران به دست آمده است. برای تجزیه و تحلیل نهایی داده ها از نرم افزار اقتصاد سنجی Eviews استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را شامل می شود. تعداد شرکت به عنوان نمونه آماری از میان شرکت های عضو جامعه آماری انتخاب شد، که شرایط زیر را دارا بودند:

- ۱- تا قبل از سال ۱۳۹۴ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.
  - ۲- به منظور افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی آنها منتهی به ۲۹ اسفند باشد.
  - ۳- جزء شرکت های سرمایه گذاری و واسطه گری مالی نباشند.
  - ۴- تغییر در سال مالی نداشته باشند.
  - ۵- داده های مورد نظر آنها در دسترس باشد.
- با توجه به مجموع شرایط فوق، شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۹ به عنوان نمونه آماری پژوهش انتخاب شدند.

مدل آماری و تعاریف عملیاتی متغیر های پژوهش

معادله رگرسیونی استفاده شده در این مطالعه به صورت معادله زیر است.

مدل (۱):

$$\begin{aligned} LNAF_{it} = & a_0 + a_1 XSCASH_{it} + a_2 LNTA_{it} + a_3 INVREC_{it} + a_4 LEV_{it} + a_5 GC_{it} + a_6 QRATIO_{it} \\ & + a_7 ROA_{it} + a_8 LOSS_{it} + a_9 GROWTH_{it} + a_{10} MKTB_{it} + a_{11} XDOPS_{it} + a_{12} BUSY_{it} \\ & + a_{13} MA_{it} + a_{14} RESTATE_{it} + a_{15} LAG_{it} + a_{16} IFRS_{it} + a_{17} ICFR_{it} + a_{18} ICWEAK_{it} \\ & + a_{19} BIGN_{it} + a_{20} INITIAL_{it} + a_{21} USAUDITOR_{it} + a_{22} LGDP_{it} + \sum year + \sum industry + \varepsilon_{it} \end{aligned}$$

مدل (۲):

$$\begin{aligned} LNAF_{it} = & a_0 + a_1 XSCASH_{it} + a_2 InstVariable + a_3 (XSCASH * InstVariable)_{it} + \sum Fee \\ & Determinants + \sum year + \sum industry + \varepsilon_{it} \end{aligned}$$

تعاریف عملیاتی

LNAF: لگاریتم طبیعی هزینه حسابرسی مبلغی است که شرکت طبق قرارداد با موسسه حسابرسی به منظور ارائه خدمات حسابرسی مستقل متحمل میشود (علوی طبری و همکاران، ۱۳۹۰). در بیشتر مطالعات مربوط به حق الزحمه حسابرسی از لگاریتم طبیعی حق الزحمه های حسابرسی استفاده می شود که بهمؤسسه حسابرسی بابت خدمات خود در طول سال پرداخت می شود (گریفین و همکاران، ۲۰۱۰).

SCASHD: میزان وجوه نقدی شرکت دولتی است و در پژوهش حاضر مطابق تحقیق النجار (۲۰۱۳) از تقسیم وجه نقد و معادل های وجه نقد بر کل دارایی ها به دست می آید.

SCASH: میزان وجوه نقدی شرکت غیردولتی است و در پژوهش حاضر مطابق تحقیق النجار (۲۰۱۳) از تقسیم وجه نقد و معادل های وجه نقد بر کل دارایی ها به دست می آید.

LNTA: لگاریتم طبیعی کل دارایی ها.

INVREC: موجودی به اضافه حساب های دریافتی، تقسیم بر کل دارایی.

LEV: نسبت مجموع بدهی به کل دارایی ها.
GC: اگر نظر حسابرس مقبول باشد عدد ۱ در غیر اینصورت صفر.
QRATIO: نسبت دارایی‌های جاری منهای موجودی بدهی‌های جاری.
ROA: بازده دارایی ها، که به عنوان نسبت درآمد عملیاتی به کل دارایی های پایان سال مالی.
LOSS: اگر شرکت درآمد خالص منفی را در سال مالی جاری داشته باشد عدد ۱ در غیر این صورت صفر است.
GROWTH: فروش در سال جاری تقسیم بر دارایی.
MKTB: ارزش بازار شرکت (تقسیم قیمت سهام پایان سال مالی و تعداد سهام موجود در پایان سال)، بر اساس کل دارایی ها در پایان سال مالی.
LAG: تعداد روزهای بین پایان سال مالی و ثبت گزارش حسابرس.
ICWEAK: اگر شرکت دارای داخلی باشد عدد ۱ در غیر اینصورت صفر است.
BIGN: اگر شرکت توسط سازمان حسابرسی شود عدد ۱ در غیر اینصورت صفر است
INITIAL: اگر حسابرس در شرکت در سال های اول و دوم تغییر کند عدد ۱ در غیر اینصورت صفر است.
برای بدست آوردن رتبه دانشگاهی از حد بالا و حد پایین سرمایه گذاری استفاده شده است.
investment (IE): کارایی سرمایه گذاری.

روش گارسیا لارا و همکاران (۲۰۱۵)

به منظور سنجش سرمایه‌گذاری کمتر از حد یا بیشتر از حد از تفاضل سرمایه‌گذاری واقعی شرکت از حد بهینه آن استفاده می‌شود. حد بهینه سرمایه‌گذاری شرکت برابر با مقادیر پیش‌بینی شده متغیر وابسته در مدل رگرسیونی زیر است (گارسیا لارا^۱ و همکاران، ۲۰۱۵):

$$\text{Investment}_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \text{SalesGrowth}_{i,t-1} + \varepsilon_{i,t}$$

به طوری که $\text{Investment}_{i,t}$ معرف سرمایه‌گذاری در دارایی‌های ثابت و مشهود شرکت و $\text{SalesGrowth}_{i,t-1}$ معرف فرصت‌های سرمایه‌گذاری و برابر با رشد فروش شرکت است. تا زمانی که تناظر بین فرصت‌های سرمایه‌گذاری و سرمایه‌گذاری انجام شده بالا باشد (مقادیر خطای مدل اندک باشند)، سرمایه‌گذاری به حد بهینه آن نزدیک‌تر است. لذا اگر مقدار سرمایه‌گذاری انجام شده از مقدار پیش‌بینی شده آن توسط فرصت‌های سرمایه‌گذاری بیشتر باشد، نشان‌دهنده سرمایه‌گذاری بیشتر از حد و اگر از آن کمتر باشد نشان‌دهنده سرمایه‌گذاری کمتر از حد خواهد بود.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

به منظور بررسی مشخصات عمومی متغیرها، همچنین برآورد مدل و تجزیه و تحلیل دقیق آنها، آشنایی با آمار توصیفی مربوط به متغیرها لازم است. آمار توصیفی به محاسبه پارامترهای جامعه می‌پردازد و شامل شاخص‌های مرکزی و پراکندگی جامعه و ... می‌باشد. در جدول شماره (۱) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش شامل میانگین، میانه، بیشینه، کمینه، انحراف معیار و ... آورده شده است.

جدول (۱): آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

¹ García Lara

قبل از آزمون فرضیات تحقیق باید در مورد انتخاب بهترین روش تحلیل داده ها تصمیم گیری نماییم. برای این کار

متغیرها	میانگین	میانه	انحراف معیار	بیشترین	کمترین
سرمایه گذاری کمتر (Overinvestment)	۰,۱۸۸۰۴۹	۰,۰۰۰۰۰۰	۰,۳۹۱۰۹۵	۱,۰۰۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰۰۰
سرمایه گذاری بیشتر (UnderInvestment)	۰,۸۱۱۹۵۱	۱,۰۰۰۰۰۰	۰,۳۹۱۰۹۵	۱,۰۰۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰۰۰
هزینه حسابرسی (LNAF)	۰,۰۰۹۸۴۲	۰,۰۰۰۰۰۰	۰,۰۴۳۲۹۹	۰,۲۰۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰۰۰
وجه نقد نگهداشت مازاد دولتی (SCASHD)	۰,۰۷۰۸۸۶	۰,۰۲۳۰۰۰	۰,۱۴۸۶۷۹	۱,۲۰۹۰۰۰	۰,۰۰۰۰۰۰
وجه نقد نگهداشت مازاد غیردولتی (SCASH)	۶,۲۸۸۱۱۶	۶,۲۰۱۰۰۰	۰,۶۵۹۶۹۵	۸,۵۸۸۰۰۰	۴,۸۴۵۰۰۰

آزمونهای تشخیصی مختلفی استفاده می شود که نتایج آن در جدول زیر گزارش می شود.

جدول (۲): نتایج آزمونهای تشخیصی قبل از آزمون فرضیات

۱	لیمر F	۱۰۲,۴۰۷	۰,۶۱۸۰	داده های تلفیقی مناسب است
۲	بروش-پاگان	۱۰۲,۴۰۷	۰,۶۱۹۲	داده های تلفیقی مناسب است
۱		۰,۲۲۶۷۴۶	۰,۹۲۳۴	همسانی واریانس وجود دارد
۲		۰,۲۳۲۷۱۲	۰,۹۲۰۰	همسانی واریانس وجود دارد

همان گونه که نتایج آزمون F لیمر در جدول شماره ۲ نشان می دهد باید از روش داده‌های تلفیقی برای آزمون فرضیات استفاده نمود. بعلاوه نتایج حاکی از این است که مشکل ناهمسانی واریانس در مدل‌های تحقیق وجود دارد. برای برطرف نمودن ناهمسانی و تخمین نهایی مدل با استفاده از برآوردکننده وایت انجام می‌گیرد تا فرض همسانی واریانس ها در تحلیل رگرسیون باقی بماند. نتایج حاصل از تخمین مدل اول تحقیق در جدول ۳ ارائه شده است.

فرضیه اول: رابطه بین هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده شرکت های دولتی معنی دار است.

فرضیه دوم: رابطه بین هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده شرکت های غیر دولتی معنی دار است.

$$LNAF_{it} = a_0 + a_1 XSCASH_{it} + a_2 CASH_{it} + a_3 LNTA_{it} + a_4 INVREC_{it} + a_5 LEV_{it} + a_6 GC_{it} + a_7 QRATIO_{it} + a_8 ROA_{it} + a_9 LOSS_{it} + a_{10} GROWTH_{it} + a_{11} MKTB_{it} + a_{12} XDOPS_{it} + a_{13} BUSY_{it} + a_{14} MA_{it} + a_{15} RESTATE_{it} + a_{16} LAG_{it} + a_{17} IFRS_{it} + a_{18} ICFR_{it} + a_{19} ICWEAK_{it} + a_{20} BIGN_{it} + a_{21} INITIAL_{it} + a_{22} USAUDITOR_{it} + a_{23} LGDP_{it} + \sum year + \sum industry + \varepsilon_{it}$$

جدول (۳): نتایج آماری آزمون فرضیه اول و دوم پژوهش

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری
C	۰,۱۴۲۵۵۸	۰,۲۲۱۰۳۵	۰,۶۴۴۹۵۶	۰,۵۱۹۳
XSCASH	۰,۶۲۶۰۴۸	۰,۲۷۴۵۲۶	۲,۲۸۰۴۷۰	۰,۰۲۲۶
CASH	-۱,۰۷۰۱۳۵	۰,۴۶۳۶۲۱	-۲,۳۰۸۲۱۳	۰,۰۲۱۰
ضریب تعیین	۰,۱۹۴۹۳۹	دوربین واتسون		۱,۸۳
ضریب تعیین تعدیل شده	-۰,۰۱۴۷۳۳	آزمون F		۰,۹۲۹۷۳۵ (۰,۰۰۰۰۰۰)

ضریب برآوردی متغیر وجه نقد مازاد نگهداری شده در شرکت های دولتی و غیر دولتی در جدول بالا نشان دهنده رابطه معناداری با متغیر هزینه حسابرسی است، این رابطه از نظر آماری معنادار است زیرا میزان احتمال انجام شده برای ضریب

این متغیر مستقل پژوهش، کمتر از ۵٪ بدست آمده است، بنابراین می توان گفت که بین هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده در شرکت ها دولتی و غیر دولتی رابطه معنادار وجود دارد. برای آزمون فرضیه سوم از آزمون وونگ استفاده شده است.

آزمون وونگ برای مدل های ۱ و ۲ جهت بررسی تبیین ارتباط هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده شرکت های دولتی و غیر دولتی متفاوت است.

جدول (۴): آزمون وونگ مدل ۱ و ۲

آزمون وونگ برای مقایسه دو فرضیه برای پیش بینی فرضیه سوم		
معناداری	مقدار آماره	نوع آماره
۰/۰۰۲۲	- ۳/۰۴۳۷	Z
ضریب تعیین		مدل
۰/۰۸۸		۱
۰/۱۵۸		۲

طبق نتایج آزمون وونگ ارتباط هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده شرکت های دولتی و غیر دولتی متفاوت است.

نتایج حاصل از تخمین مدل دوم تحقیق در جدول ۵ برای فرضیه چهارم و پنجم ارائه شده است. فرضیه چهارم: رابطه بین هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده در شرکت های با رتبه بالا معنی دار است. فرضیه پنجم: رابطه بین هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده شرکت های با رتبه پایین معنی دار است.

$$LNAF_{it} = a_0 + a_1 XSCASH_{it} + a_2 InstVariable + a_3 (XSCASH * InstVariable)_{it} + \sum Fee Determinants + \sum year + \sum industry + \varepsilon_{it}$$

جدول (۵): نتایج آماری آزمون فرضیه دوم پژوهش

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری
C	۰,۱۴۷۵۱۶	۰,۲۲۰۸۸۸	۰,۶۶۷۸۳۱	۰,۵۰۴۶
Overinvestment	۳,۸۸۸۳۴۰	۱,۱۷۸۰۱۵	۳,۳۰۰۷۵۵	۰,۰۰۱۰
Underinvestment	-۱,۰۷۰۱۳۵	۰,۴۶۳۶۲۱	-۲,۳۰۸۲۱۳	۰,۰۲۱۰
ضریب تعیین	۰,۱۹۴۶۳۲	دوربین واتسون		۱۰۸۳
ضریب تعیین تعدیل شده	۰,۰۱۵۱۲۰	آزمون F		۰,۹۲۷۹۱۶ (۰,۰۰۰۰۰)

ضریب برآوردی متغیر وجه نقد مازاد نگهداری شده در شرکت ها با رتبه دانشگاهی بالا و پایین در جدول بالا نشان - دهنده رابطه معناداری با متغیر هزینه حسابرسی است، این رابطه از نظر آماری معنادار است زیرا میزان احتمال انجام شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، کمتر از ۵٪ بدست آمده است، بنابراین می توان گفت که بین هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده در شرکت ها رتبه دانشگاهی بالا و پایین رابطه معنادار وجود دارد برای آزمون فرضیه ششم از آزمون وونگ استفاده شده است.

آزمون وونگ برای مدل های ۴ و ۵ جهت بررسی تبیین ارتباط هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده در سطوح مختلف افشا متفاوت است.

جدول (۶): آزمون وونگ مدل ۴ و ۵

آزمون وونگ برای مقایسه دو فرضیه برای پیش بینی فرضیه سوم

معناداری	مقدار آماره	نوع آماره	آزمون وونگ
۰,۰۲۵۲۶	۱,۱۴۴۰۹۶	Z	
ضریب تعیین			مدل
۰,۰۱۸			۱
۰,۰۱۵			۲

طبق نتایج آزمون وونگ ارتباط توان تبیین ارتباط هزینه حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده در سطوح مختلف افشا متفاوت است.

نتیجه گیری

در این تحقیق، به بررسی مسئولیت حسابرسی و وجه نقد مازاد نگهداری شده: شواهدی از حق الزحمه حسابرسی شرکت های دولتی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شد. بدین منظور فرضیه برای بررسی این موضوع تدوین و داده های موجود مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. انتظار می رود وجود هزینه حسابرسی بر وجه نقد مازاد نگهداری شده شرکت های دولتی و غیر دولتی مؤثر باشد. بنابراین، حسابرسان در تعیین هزینه حسابرسی، مشخصه های ریسک صاحبکار خود را در نظر گرفته و ریسک های مربوط را از طریق هزینه بالاتر جبران می کنند. نگهداشت وجه نقد نیز به عنوان یکی از عوامل ریسک صاحبکار، ریسک حسابرسی را افزایش و حسابرسان از طریق افزایش هزینه حسابرسی تلاش می کنند این ریسک را پوشش دهند. به عبارت دیگر، حسابرسان به دلیل تلاش های بیشتر برای کاهش ریسک مرتبط با نگهداشت وجه نقد، هزینه حسابرسی بیشتری طلب می کنند در نتیجه، انتظار بر این بود که بین عدم نگهداشت وجه نقد و هزینه حسابرسی، رابطه ای مثبت وجود داشته باشد که نتایج فرضیه تحقیق مؤید همین مطلب و مطابق با یافته های بنجامین و همکاران (۲۰۱۵)، بدارد و جانسون (۲۰۰۴)، تسو و همکاران (۲۰۰۱)، خدادادی و همکاران (۱۳۹۰) و رجبی و محمدی خشوئی (۱۳۸۷) است. مانند همه مطالعات این تحقیق نیز بدون محدودیت نیست. از جمله این محدودیت ها میتوان به عدم تعدیل اقلام صورتهای مالی به واسطه وجود تورم و عدم افشای جداگانه هزینه حسابرسی در یادداشت های همراه صورتهای مالی اشاره کرد. یافته های این پژوهش، ادبیات حوزه مرتبط با ریسک حسابرسی به عنوان یکی از عوامل تعیین کننده هزینه حسابرسی را بسط می دهد.

با توجه به نتایج آزمون فرضیه پژوهش مبنی بر اثرگذاری نگهداشت وجه نقد بر هزینه حسابرسی، پیشنهاد می شود حسابرسان این نکته را در تصمیم گیری های خود برای حسابرسی واحدهای تجاری مدنظر قرار دهند. افزون بر این، با انجام هر پژوهش، راه به سوی مسیری جدید باز می شود و ادامه راه مستلزم انجام پژوهش های دیگری است. بنابراین، انجام پژوهش هایی به شرح زیر پیشنهاد می شود:

- ۱- بررسی تأثیر توانایی مدیریت بر هزینه حسابرسی.
- ۲- بررسی تأثیر راهبری شرکتی بر رابطه بین نگهداشت وجه نقد و هزینه حسابرسی.
- ۳- بررسی تأثیر فرصت های سرمایه گذاری بر رابطه بین نگهداشت وجه نقد و هزینه حسابرسی.

منابع

✓ ابراهیمی، کاظم، پیوندی، محمود، فخارمنش، محمدرضا، (۱۳۹۳)، بررسی تاثیر ساختار مالکیت شرکت بر حقالزحمه حسابرسی و اظهار نظر حسابرسان مستقل شرکتهای حسابداری مالی، دوره ۶ شماره ۲۴، صص ۵۹-۷۸.

- ✓ افلاطونی، عباس، (۱۳۹۴)، تجزیه و تحلیل آماری با Eviews در تحقیقات حسابداری و مدیریت مالی، تهران: انتشارات ترمه.
- ✓ حساس یگانه، یحیی، حسنی القار، مسعود، مرفوع، محمد، (۱۳۹۴)، بررسی تأثیر بیش اطمینانی مدیریت بر هزینه حسابرسی، بررسی های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۲، شماره ۳، صص ۳۶۳-۳۸۴.
- ✓ خدادادی، ولی، حاجی زاده، سعید، (۱۳۹۰)، تئوری نمایندگی و حقالزحمه حسابرسی مستقل: آزمون فرضیه جریانهای نقد آزاد، پژوهشهای تجربی حسابداری مالی، دوره ۱، شماره ۲، صص ۷۶-۹۲.
- ✓ خدادادی، ولی، قربانی، رامین، خوانساری، نیکو، (۱۳۹۲)، بررسی تأثیر ساختار مالکیت بر حقالزحمه حسابرسی، فصلنامه بررسی های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۱، شماره ۱، صص ۵۷-۷۲.
- ✓ رجبی، روح اله، محمدی خشوئی، حمزه، (۱۳۸۷)، هزینه های نمایندگی و قیمت گذاری خدمات حسابرسی مستقل، فصلنامه بررسیهای حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۵، شماره ۵۳، صص ۳۵-۵۲.
- ✓ خیاط بهبهانی، زهرا، دهدار بهبهانی، حسین، رستمی، یزدان، (۱۳۹۴)، راهنمای کاربردی پروپزال نویسی در مطالعات علوم انسانی، انتشارات سخنوران، تهران، شماره کتابشناسی ملی ۳۷۹۶۲۶۱.
- ✓ دهدار بهبهانی، حسین، خیاط بهبهانی، زهرا، حسن زاده، محبوبه، رستمی، یزدان، (۱۳۹۴)، آزمون های آماری فصل سوم پایان نامه، انتشارات سخنوران، تهران، شماره کتابشناسی ملی ۳۸۵۹۲۰۱.
- ✓ نیک پندار، محمد رضا، رستمی، یزدان، وفایی، فاطمه، (۱۳۹۶)، روش تحقیق در حسابداری و اقتصاد، انتشارات میعاد اندیشه، تهران.
- ✓ طالب نیا، قدرت اله، مهدوی، مریم، (۱۳۹۴)، بررسی اثر اعتبار تجاری و عمق مالی بر میزان نگهداشت وجه نقد، فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، دوره ۴، شماره ۱۳، صص ۴۱-۵۴.
- ✓ عبادی خورده بلاغ، بهروز، نظری، رضا، (۱۳۹۳)، بررسی تطبیقی تغییرات حق الزحمه خدمات حسابرسی و اظهار نظر حسابررس در بخش خصوصی و غیر خصوصی، فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، دوره ۳، شماره ۱۲، صص ۷۵-۸۶.
- ✓ علوی طبری، حسین، رباطی، مژگان، یوسفی اصل، فرزانه، (۱۳۹۱)، مسئله نمایندگی و قیمت گذاری خدمات حسابرسی مستقل آزمونی مبتنی بر فرضیه جریانهای نقدی آزاد، فصلنامه بررسیهای حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۹، شماره ۲، صص ۹۷-۱۲۲.
- ✓ علوی طبری، حسین، رجبی، روح اله، شهبازی، منصوره، (۱۳۹۰)، رابطه نظام راهبری و حق الزحمه حسابرسی مستقل شرکتهای مجله دانش حسابداری، دوره ۲، شماره ۵، صص ۷۵-۱۰۱.
- ✓ کامیابی، یحیی، نیک روانفرد، بیتا، سلمانی، رسول، (۱۳۹۳)، مطالعه رابطه بین نوسانات جریان نقدی و حساسیت جریانهای نقدی - وجوه نقد با سیاست تقسیم سود در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه بررسیهای حسابرسی و حسابداری، دوره ۲۱، شماره ۲، صص ۴۰۹-۴۳۰.
- ✓ گرد، عزیز، محمدی، منصور، گل دوست، مجید، (۱۳۹۴)، بررسی رابطه بین ویژگی های حاکمیت شرکتی و وجه نقد نگهداری شده، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۲، شماره ۲، صص ۲۶۳-۲۷۸.
- ✓ موسوی، علیرضا، داروغه حضرتی، فاطمه، (۱۳۹۰)، بررسی رابطه بین جریان نقد آزاد و حقالزحمه حسابرسی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله علمی و پژوهشی حسابداری، دوره ۳، شماره ۱۰، صص ۱۷۳-۱۴۱.

- ✓ والاس، واندا، (۱۳۹۰)، نقش اقتصادی حسابرسی در بازارهای آزاد و بازارهای تحت نظارت، ترجمه حامی امیر اصلانی، چاپ پنجم، مدیریت تدوین استانداردها- سازمان حسابرسی، تهران.
- ✓ Al-Najjar, B. (2012). "The Financial Determinants of Corporate Cash Holding: Evidence from some Emerging Markets". *Journal of International Business Review*, 22 (1): 77-88.
- ✓ Ammann, M., Oesch, D. and Schmid, M. (2011). Cash holdings and corporate governance around the world. Working paper, Stern Business School, New York. Anita, M.J. and Meyer, R. (2006). "Fault the Tax Code for Low Dividends Payout. *Financial Analyst Journal*, 62 (1): 32-34.
- ✓ Bedard, J.C. and Johnstone, K.M. (2004). "Earnings Manipulation Risk, Corporate Governance Risk, and Auditors Planning and Pricing Decisions". *The Accounting Review*, 79 (2): 277-304.
- ✓ Benjamin, S.J., Ramachandran, J. and Marathamuthu, M.S. (2015). Cash holdings and their impact on audit fees. SSRN.
- ✓ Boubaker, S., Derouiche, I. and Nguyen, D. (2013). "Does the Board of Directors Affect Cash Holdings? A Study of French Listed Firms, *Journal of Management & Governance*, 19 (2): 341-370.
- ✓ Boubakri, N., Ghoul, S. and Saffar, W. (2013). "Cash Holdings of Politically Connected Firms". *Journal of Multinational Financial Management*, 23 (4): 338-355.
- ✓ DeFond, M. and Zhang, J. (2014). A Review of Archival Auditing Research". *Journal of Accounting and Economics*, 58 (2-3): 275-326.
- ✓ Griffi, P. and Lont, D. (2011). "Audit Fees around Dismissals and Resignations: Additional Evidence. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 7 (2): 65-81.
- ✓ Griffin, P.A., Lont, D.H. and Sun, Y. (2010). "Agency Problems and Audit Fees: Further Tests of the Free Cash Flow Hypothesis". *Accounting and Finance*, 50 (2): 321-350.
- ✓ Hope, O.K., Langli, J.C. and Thomas, W.B. (2012). "Agency Conflicts and Auditing in Private Firms". *Accounting, Organizations and Society*, 37 (7): 500-517.
- ✓ Jensen, M.C. (1986). "Agency Costs of Free Cash Flow, Corporate Finance and Takeovers". *The American Economic Review*, 76 (2): 323-329.
- ✓ Jensen, M.C. (1989). Eclipse of the Public Corporation". *Harvard Business Review*, (67) 5: 61-74.
- ✓ Kim, J.B., Lee, J.J. and Park, J.C. (2015). "Audit Quality and the Market Value of Cash Holdings: the Case of Office-Level Auditor Industry Specialization". *Auditing: A Journal of Theory & Practice*, 34 (2): 27-57.
- ✓ Opler, T., Pinkowitz L., Stulz, R. and Williamson, R. (1999). "The Determinants and Implications of Corporate Cash Holdings". *Journal of Financial Economics*, 52 (1): 3-46.
- ✓ Sun, Q., Yung, K. and Rahman, H. (2012). "Earnings Quality and Corporate Cash Holdings". *Accounting and Finance*, 52 (2): 543-571.
- ✓ Tsui, J.L., Jaggi, B. and Gul, F. (2001). "CEO Domination, Growth Opportunities and their Impact on Audit Fees". *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 16 (3): 189-208 .